

Bolette M. Christensen, *Fortællinger fra Indre Nørrebro: Solidaritet og handlekraft i det lokale*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2000, 440 s., kr. 395,00.

Bolette M. Christensens bog er en omfattende empirisk analyse af den politiske kultur på det Indre Nørrebro. Den baserer sig hovedsageligt på 33 interviews. Der inddrages også andet materiale for at gøre analysen mere fyldig og navnlig for at tilføje analysen en historisk dimension. Afhandlingen må siges at være uomgængelig læsning for dem, der måtte interessere sig for den politiske kultur på Nørrebro. Der præsenteres et spændende empirisk materiale, og forfatteren fremviser tilmed en imponerende indsigt i de empiriske forhold, der skrives om.

Bogen beskriver en række politiske aktioner og bevægelser, der har gjort sig gældende på det Indre Nørrebro. Det Indre Nørrebro udgør et specialtilfælde i så henseende, ja, man kan ligefrem tale om, at det Indre Nørrebro har udviklet sig til en distinkt subkultur og et "minidemokrati" inden for det store demokrati. De mange aktivitetsformer er ikke alle kendte i den store offentlighed, men de fleste vil formentlig nikke genkendende til blot nogle af de hovedgrupper, som har præget mediebildet inden for de sidste 30 år: Nørrebro Beboeraktion, BZ-bevægelsen og De Autonome; bevægelser, der alle har været stærkt politiske i deres engagement og direkte placeret sig i en åben konfrontation med samfundets autoritative magthavere. Dette er dog blot nogle af de - mere kendte - "organisationer", der har gjort sig gældende. Dertil kommer, som også afhandlingen dokumenterer, et omfattende netværk af grupper, projekter og mere eller mindre fast strukturerede organisationer, som konstant har præget den sociale og politiske praksis i dette byområde. Nørrebro fremstår som et område med et overmåde stort aktivitetsniveau og et særdeles stort politisk mobiliseringspotentiale. Forfatteren indsætter tilmed disse mobiliseringsmønstre i et historisk-forklarende perspektiv. Nørrebro har sin egen historie, og bydelen har haft omfattende sociale og økonomiske problemer at slås med. Nørrebro har også altid haft en distinkt politisk profil: Området repræsenterer en partipolitisk venstrefløjsbastion.

De egentlige tolkningsforsøg er af demokratianalytisk karakter. Forfatteren hævder, at politisk mobilisering har en række iboende og positive effekter på den demokratiske orden. Den politiske mobilisering og stærke identitetsfølelse, som har udviklet sig på Nørrebro, har haft meget væsentlige afledte effekter. Den politiske mobilisering - og den hermed forbundne antagonisme til det etablerede myndighedssystem - har gjort de enkelte borgere mere bevidste, mere magtfulde og mere kompetente. Bogen afdækker en interessant og gensidigt befordrende proces: Protest avler deltagelse, og heraf opstår kollektivet, som igen udstyrer det enkelte individ med mere kompetence og politisk handlekraft. Der er således ikke nogen modsætning mellem kollektivet og individet. Tværtimod er der tale om, at kollektivet og individet udgør hinandens dynamiske forudsætninger.

Det Indre Nørrebro er således et eksempel på, at demokrati ikke handler om stat, jura og valgte politikere. Demokratiets kerne refererer ikke til de aktiviteter, der foregår i de etablerede kanaler. Denne case illustrerer, at demokrati drejer sig om deltagelse, debat, engagement, myndiggørelse og retten til at være anderle-

Bolette M. Christensen, *Fortællinger fra Indre Nørrebro: Solidaritet og handlekraft i det lokale*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2000, 440 s., kr. 395,00.

Bolette M. Christensens bog er en omfattende empirisk analyse af den politiske kultur på det Indre Nørrebro. Den baserer sig hovedsageligt på 33 interviews. Der inddrages også andet materiale for at gøre analysen mere fyldig og navnlig for at tilføje analysen en historisk dimension. Afhandlingen må siges at være uomgængelig læsning for dem, der måtte interessere sig for den politiske kultur på Nørrebro. Der præsenteres et spændende empirisk materiale, og forfatteren fremviser tilmed en imponerende indsigt i de empiriske forhold, der skrives om.

Bogen beskriver en række politiske aktioner og bevægelser, der har gjort sig gældende på det Indre Nørrebro. Det Indre Nørrebro udgør et specialtilfælde i så henseende, ja, man kan ligefrem tale om, at det Indre Nørrebro har udviklet sig til en distinkt subkultur og et "minidemokrati" inden for det store demokrati. De mange aktivitetsformer er ikke alle kendte i den store offentlighed, men de fleste vil formentlig nikke genkendende til blot nogle af de hovedgrupper, som har præget mediebildet inden for de sidste 30 år: Nørrebro Beboeraktion, BZ-bevægelsen og De Autonome; bevægelser, der alle har været stærkt politiske i deres engagement og direkte placeret sig i en åben konfrontation med samfundets autoritative magthavere. Dette er dog blot nogle af de - mere kendte - "organisationer", der har gjort sig gældende. Dertil kommer, som også afhandlingen dokumenterer, et omfattende netværk af grupper, projekter og mere eller mindre fast strukturerede organisationer, som konstant har præget den sociale og politiske praksis i dette byområde. Nørrebro fremstår som et område med et overmåde stort aktivitetsniveau og et særdeles stort politisk mobiliseringspotentiale. Forfatteren indsætter tilmed disse mobiliseringsmønstre i et historisk-forklarende perspektiv. Nørrebro har sin egen historie, og bydelen har haft omfattende sociale og økonomiske problemer at slås med. Nørrebro har også altid haft en distinkt politisk profil: Området repræsenterer en partipolitisk venstrefløjsbastion.

De egentlige tolkningsforsøg er af demokratianalytisk karakter. Forfatteren hævder, at politisk mobilisering har en række iboende og positive effekter på den demokratiske orden. Den politiske mobilisering og stærke identitetsfølelse, som har udviklet sig på Nørrebro, har haft meget væsentlige afledte effekter. Den politiske mobilisering - og den hermed forbundne antagonisme til det etablerede myndighedssystem - har gjort de enkelte borgere mere bevidste, mere magtfulde og mere kompetente. Bogen afdækker en interessant og gensidigt befordrende proces: Protest avler deltagelse, og heraf opstår kollektivet, som igen udstyrer det enkelte individ med mere kompetence og politisk handlekraft. Der er således ikke nogen modsætning mellem kollektivet og individet. Tværtimod er der tale om, at kollektivet og individet udgør hinandens dynamiske forudsætninger.

Det Indre Nørrebro er således et eksempel på, at demokrati ikke handler om stat, jura og valgte politikere. Demokratiets kerne refererer ikke til de aktiviteter, der foregår i de etablerede kanaler. Denne case illustrerer, at demokrati drejer sig om deltagelse, debat, engagement, myndiggørelse og retten til at være anderle-

des. Udviklingsprocesserne på det Indre Nørrebro illustrerer, at demokratiet opbygges "fra neden", og at demokratiets dynamik udspringer fra det civile samfund.

Det er tydeligt, at demokrati primært anskues ud fra en deltagelses-synsvinkel. Problemet er imidlertid, at afhandlingen skrider til en helt overordnet demokratidiskussion i den afsluttende perspektivering. Diskussionen foregår ikke på grundlag af egentlige demokratimodeller eller på baggrund af på forhånd opstillede kriterier. Spørgsmålet om demokrati formuleres i stedet i form af en række sentenser, som forfatteren selv udleder. Nogle af dem bør citeres direkte, og de bør ledsages af nogle spørgsmål, som forfatteren tilsyneladende ikke selv overvejer. Forfatteren skriver:

1. "Et demokratisk samfund skabes fra neden gennem selvorganiseret handling" (p. 371). Vil det blandt andet sige, at politikere og embedsmænd spiller en underordnet rolle i den demokratiske orden?
2. "Staten kan ikke være dagsordensættende. Og det institutionelle system [staten] kan ikke være kilden til nytænkning, opdagelse eller artikulation af samfundsmæssige problemer" (p. 373). Vil det blandt andet sige, at staten ikke på eget initiativ kan igangsætte sociale og økonomiske reformer til gavn for store samfundsgrupper?
3. "Samfundsmæssigt demokrati består af en mangfoldighed af demokratier som inkarnerer alternative demokratiforestillinger" (p. 378). Menes der hermed, at en demokratisk orden først og fremmest er karakteriseret ved, at der ikke findes en alment accepteret definition af demokratiet?
4. "Samfundsmæssigt demokrati kan ikke opbygges og sikres via formaliserede procedurer. Samfundsmæssigt demokrati kan kun opbygges gennem en flerhed af 'demokratier' der fungerer sammen og ved siden af hinanden i det samfundsmæssigt politiske liv" (p. 380). Vil det blandt andet sige, at demokrati intet har at gøre med et lands forfatning? Bygger demokrati ikke på regler, som alle er bundet af?

Desværre lader forfatteren sådanne spørgsmål stå ubesvarede hen. I forhold hertil kan anføres en del grundlæggende betragtninger. Naturligvis er det rigtigt at understrege, at demokrati forudsætter folkelig deltagelse. Det er demosbegrebets etymologiske grundbetydning. På den anden side er det helt givet, at dette hverken er eller kan være hele historien om den demokratiske orden. Argumentationen i denne bog introducerer en besynderlig modsætning mellem det, der kaldes det store og det lille demokrati - i sidste instans mellem stat og befolkning. Og argumentationen ser overhovedet ikke demokrati som en legal-juridisk institution.

Forfatteren overser, at et demokrati ikke kan fungere uden autoritative, regeludstedende og regelhåndhævende instanser. Demokratiet er også en politisk orden. Robert A. Dahl bør citeres i denne forbindelse. Han fastslår, at demokrati er en politisk orden, og at den politiske orden kan karakteriseres som en art sammenlutning (*association*). Om den politiske orden og enhver demokratisk sammenlutning skriver han:

"... the association needs to adopt policies, with which members will be obliged to act consistently. Ordinarily, their obligation to act consistently with the policies of the association is expressed in a rule or a law that includes penalties for non-compliance. Because members are obliged to obey the rules or laws, the decisions may be said to be binding. Taken collectively, the decision-makers who make binding decisions constitute the government of the association. These binding decisions might therefore also be called governmental or binding collective decisions" (Robert A. Dahl, *Democracy and its Critics*, 1989: 107).

Demokrati og stat er ikke modsætninger. Demokrati og regler er heller ikke modsætninger. Tværtimod, et demokrati uden regler er ikke et demokrati.

De mange små demokratier og lokale fællesskaber er behæftet med den afgørende svaghed, at de er ude af stand til at træffe afgørelser, der tilgodeser almeninteressen og kollektivets behov. Demokrati kan ikke, som det postuleres i denne afhandling, reduceres til deltagelse, myndiggørelse og offentlighed. Demokrati kan ikke reduceres til et krav om størst mulig pluralisme og ret til forskellighed. Hvor er grænsen for pluralismen? I sin yderste konsekvens vil en uindskrænket pluralisme indebære, at enhver social gruppe ville kunne nedlægge veto på et hvilket som helst politisk forslag, som de føler går imod deres specifikke interesser. Et demokrati må hvile på institutionelle faktorer, der i videre forstand etablerer organisationer, der er i stand til at træffe effektive og korrekte afgørelser.

Forfatteren har analyseret Nørrebro - *in casu* De Autonome - og på den baggrund er det uforståeligt, at staten ses som en modsætning til det folkelige demokrati. På Nørrebro findes grupper, der beviseligt har været direkte involveret i ulovlige aktiviteter: Eksempelvis i forbindelse med Byggeren og i særdeleshed i forbindelse med begivenhederne 18. maj 1993, hvor de Autonome kastede brosten i hovedet på ordensmagten. Dermed har man også introduceret en yderligere distinktion, som der er stærkt behov for i henseende til en analyse af den politiske deltagelse i det civile samfund (som i øvrigt historisk set har været en yderst betændt sfære): Der findes legale aktiviteter, som altid bør accepteres, og der findes ulovlige aktiviteter, som aldrig bør accepteres. Pointen er, at visse aktiviteter kan være nedbrydende for demokratiet. Det er præcis derfor, at visse grupper på et tidspunkt fandt det hensigtsmæssigt at etablere en statslig myndighed.

Jens Peter Frølund Thomsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Birgitte Rahbek, *En stat for enhver pris. Konflikten i Mellemøsten*, København: Fremad, 2000, 408 s., kr. 298,00.

Med *En stat for enhver pris* har vi fået et længe savnet oversigtsværk på dansk, som sammenfatter den israelsk-palæstinensiske konflikt siden Israels oprettelse i maj 1948. Bogen er et omfattende og grundigt gennearbejdet produkt, som repræsenterer redaktør (på Pl-DR) og kultursociolog Birgitte Rahbeks opfat-